

Tematická zpráva

**Střední odborné vzdělávání
ve školním roce 2012/2013**

Praha, únor 2014

Obsah

1	Úvod	3
2	Současná situace ve středním odborném vzdělávání	4
3	Kurikulární reforma	7
3.1	Školní vzdělávací programy ve středním odborném vzdělávání	7
4	Odborné vzdělávání	9
4.1	Adaptace žáků ve středním odborném vzdělávání	11
4.2	Mobilita žáků a učitelů	12
4.3	Pedagogičtí pracovníci	12
4.4	Další vzdělávání pedagogických pracovníků	13
4.5	Materiální předpoklady	13
4.6	Finanční předpoklady	14
4.7	Partnerství	15
4.8	Hodnocení praktického vyučování v oborech odborného vzdělávání	16
4.9	Inspekční zjištění v uměleckých oborech SŠ	17
4.10	Maturitní zkouška	19
4.11	Jednotná závěrečná zkouška	20
5	Spolupráce se zaměstnavateli a profesními svazy	21
6	Příprava na trh práce	21
7	Nezaměstnanost absolventů	22
8	Závěry	27
	Seznam zkratk	29

1 Úvod

Střední odborné vzdělávání má v České republice dlouhodobou tradici sahající až do 19. století. Vznik prvních odborných škol souvisel s postupným rozvojem české společnosti a hospodářství. Celkově jsou počátky odborného vzdělávání spjaty s průmyslovou revolucí a industrializací českých zemí.

Před rokem 1989 byla nabídka míst ve středních školách (gymnázia, střední odborné školy a střední odborná učiliště) regulována. Do konce 80. let byly dodržovány stabilní proporce nově přijímaných žáků a uchazečů (60 % na střední odborná učiliště a 40 % na gymnázia a střední odborné školy).

Změny v politickém, společenském a ekonomickém prostředí po roce 1989 se projevíly v celém systému vzdělávání a také ve středním odborném vzdělávání. Za posledních více než dvacet let prošlo odborné vzdělávání výraznými změnami. Hlavní změnou byl obrovský rozmach všech forem maturitního studia. Nabídka odborného vzdělávání se velmi rozšířila vznikem nových středních škol a nekoordinovaným zaváděním dalších oborů vzdělání do stávajících škol. Došlo k upravení mechanismů rozhodování, které se projevíly zejména ve zvýšení odpovědnosti škol a v zavedení nových způsobů financování škol. Tyto kroky přispěly významně k modernizaci obsahu odborného vzdělávání. Díky těmto změnám se již v roce 1994 v celém středním školství poměr přijímaných obrátil na 60 : 40 ve prospěch maturitních oborů.

Systém středního odborného vzdělávání lze pokládat za dlouhodobě stabilní, vzdělávání se uskutečňuje ve středních odborných školách, středních odborných učilištích a konzervatořích. Praktické vyučování může probíhat kromě škol a školských zařízení také u zaměstnavatelů. Vzdělávání se nejčastěji realizuje v denní formě vzdělávání, žáci ale mohou využít i ostatní formy vzdělávání – večerní, dálkovou, distanční a kombinovanou. Na podporu celoživotního učení a zlepšení uplatnitelnosti absolventů na trhu práce střední školy realizují nástavbové studium a zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem, případně maturitní zkouškou. Tyto možnosti také byly jednou z příčin masivního rozšíření maturitního studia.

Ve středních školách s odbornými obory dosahují absolventi středního vzdělání s maturitní zkouškou (kategorie dosaženého vzdělání M, L), středního vzdělání s výučním listem (H, E) a středního vzdělání bez maturitní zkoušky a výučního listu (C, J). Maturitní obory jsou čtyřleté. Obory kategorie L se člení na obory poskytující střední vzdělávání, u kterých je součástí vzdělávání i odborný výcvik, a na obory nástavbového studia. Obory vzdělání poskytující střední vzdělání s výučním listem (H) jsou tříleté, obory vzdělání poskytující střední vzdělání s výučním listem (E) s upravenými nároky na všeobecnou a odbornou přípravu jsou dvouleté a tříleté.

Obecně jsou ke střednímu vzdělávání přijímáni žáci, kteří splnili povinnou školní docházku nebo úspěšně ukončili základní vzdělávání před splněním povinné školní docházky. Střední odborné školy připravují žáky pro výkon povolání nebo pracovní činnosti a v posledních letech stále častěji na pokračování v navazujícím vysokoškolském či vyšším odborném vzdělávání.

Během posledních více než dvaceti let došlo k významné změně funkce středního odborného vzdělávání. Dříve střední odborné školy s maturitními obory připravovaly absolventy na nejruznější odborná a kvalifikačně náročná povolání v různých oblastech hospodářství. Absolventi získali především dobře uplatnitelnou odbornou kvalifikaci a část z nich

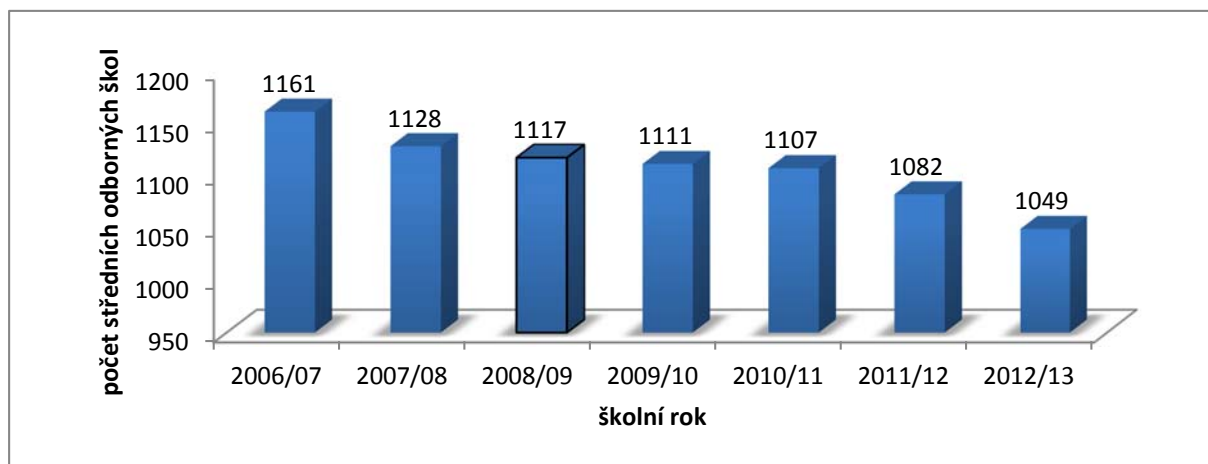
pokračovala ve vysokoškolském studiu. Expanze vysokého školství nabídla absolventům středních odborných škol zcela nové možnosti. Postupně se zvyšoval počet maturantů středních odborných škol – z méně než jedné třetiny na počátku 90. let na dvě třetiny v roce 2010. Pro žáky představují být střední odborné školy konečnou úrovní vzdělávací dráhy, stále více jejich absolventů pokračuje ve studiu na vysokých či vyšších odborných školách.

2 Současná situace ve středním odborném vzdělávání

Česká republika má dlouhodobě jeden z nejvyšších podílů obyvatel alespoň se středním vzděláním (92 %), což je výrazně více než průměr zemí OECD, který činí 75 %. V současné době nepříznivě ovlivňuje střední vzdělávání a zejména odborné vzdělávání úbytek počtu žáků. Nepříznivě se také projevuje menší zájem o technické a přírodovědné obory. Jednotlivé kraje jakožto nejčastější zřizovatelé středních odborných škol se sice snaží o optimalizaci sítě škol, její rozsah však neodpovídá míře snižování počtu uchazečů o vzdělávání v odborných školách. Optimalizace sítě škol probíhá v krajích různými způsoby, záleží na vzdělávací politice každého kraje.

Za posledních šest let se počet středních škol poskytujících odborné vzdělávání snížil o 112. Na jedné straně existují menší školy s několika obory, na druhé straně vznikly během optimalizace velké sloučené školy, které mají i více než 20 oborů.

Graf 1 Počty středních škol s obory odborného vzdělávání ve školních rocích 2006/2007 až 2012/2013

Nepříznivý demografický vývoj se odrazil ve snižujícím se počtu žáků ve středním odborném vzdělávání v období mezi školními roky 2003/2004 až 2012/2013. Během posledních deseti let poklesl počet žáků o 93,5 tis. (21,6 %). Pokles počtu žáků nebyl plynulý, ve školním roce 2004/2005 došlo dokonce k jejich mírnému nárůstu. Stavy středoškolských žáků v oborech odborného vzdělávání se začaly snižovat od roku 2007/2008 a výrazně od roku 2010/2011.

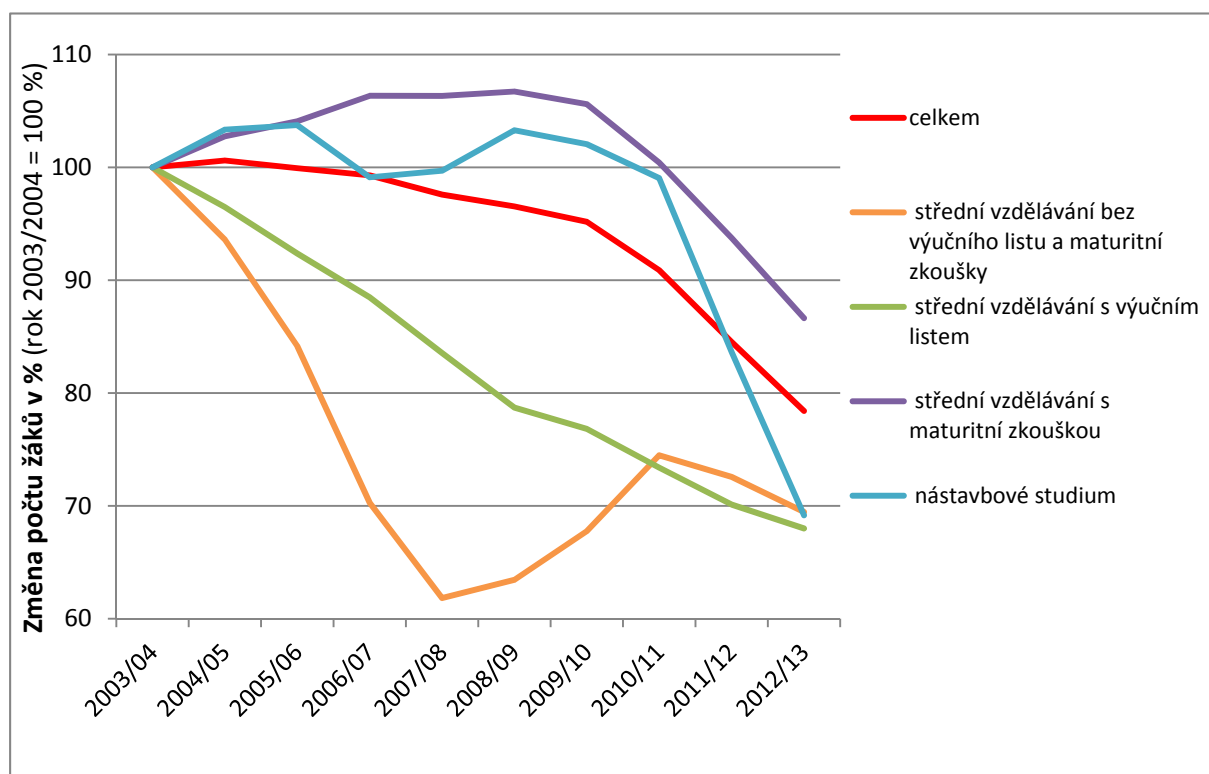
V souvislosti se zvýšeným zájmem o maturitní studium se počet žáků ve středním vzdělávání s výučním listem snižoval rychleji než celkový počet žáků ve středním odborném vzdělávání. Ve sledovaném období počet žáků v učebních oborech klesl o 32 %. Počet žáků v maturitních oborech byl ještě ve školním roce 2010/2011 vyšší než v roce 2003/2004, ovšem v následujících dvou letech se již významně projevily slabší demografické ročníky. Částečně podobný vývoj je zřetelný u počtu žáků nástavbového studia. Do roku 2010/2011 počet těchto žáků střídavě rostl a klesal a pohyboval se okolo úrovně z roku 2003/2004. Za poslední dva

roky ale došlo k rychlému poklesu (o 30,2 %), kdy se k úbytku žáků připojil také nižší zájem o nástavbové studium.

Tabulka 1 Počet žáků ve středním odborném vzdělávání ve školních rocích 2003/2004 až 2012/2013

	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13
celkem	433 327	435 994	433 000	430 231	422 897	418 305	412 409	393 852	366 255	339 741
střední vzdělávání	2 829	2 648	2 381	1 988	1 749	1 795	1 917	2 107	2 053	1 965
střední vzdělávání s výučním listem	147 891	142 697	136 603	130 847	123 550	116 401	113 609	108 529	103 685	100 558
střední vzdělávání s maturitní zkouškou	238 986	245 566	248 761	254 156	254 105	255 050	252 363	240 009	224 035	207 052
nástavbové studium	43 621	45 083	45 255	43 240	43 493	45 059	44 520	43 207	36 482	30 166

Graf 2 Změna počtu žáků ve středním odborném vzdělávání ve školních rocích 2003/2004 až 2012/2013 (v %)

Při pohledu na rozložení žáků ve 27 skupinách oborů je patrné, že nejvíce žáků se vzdělává ve skupinách oborů Gastronomie, hotelnictví a turismus (11,9 %), Strojírenství a strojírenská výroba (11,1 %) a Ekonomika a administrativa (11 %). Mezi další početnější skupiny oborů vzdělání patří Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika (7,2 %), Stavebnictví, geodézie a kartografie (6,5 %), Podnikání v oborech, odvětví (6,3 %) a Obecně odborná příprava (6,1 %). Na druhé straně sporadicky jsou zastoupeny skupiny oborů Kožedělná

a obuvnická výroba a zpracování plastů, Hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství a skupina oborů Publicistika, knihovnictví a informatika.

Nejvyšší podíly žáků ve středním vzdělávání s výučním listem byly ve skupinách Gastronomie, hotelnictví a turismus (21,4 %), Strojírenství a strojírenská výroba (20,8 %), Stavebnictví, geodézie a kartografie (10,9 %) a v Zemědělství a lesnictví (9,2 %).

Ve středním vzdělávání s maturitní zkouškou je evidentně nejvíce žáků ve skupině oborů Ekonomika a administrativa (17,9 %), s velkým odstupem ve skupinách Obecně odborná příprava (9,1 %), Gastronomie, hotelnictví a turismus (8,5 %), Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika (7,3 %) a Strojírenství a strojírenská výroba (7 %).

Tabulka 2 Podíly žáků ve skupinách oborů vzdělání ve školním roce 2012/2013 (v %)

	střední vzděl.	střední vzděl. s výučním listem	střední vzděl. s maturitní zkouškou	nástav- ba	celkem
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	0,0	0,0	1,0	0,0	0,6
18 Informatické obory	0,0	0,0	6,2	0,0	3,8
21 Hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství	0,0	0,1	0,2	0,0	0,1
23 Strojírenství a strojírenská výroba	0,0	20,8	7,0	8,0	11,1
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	0,0	7,8	7,3	4,3	7,2
28 Technická chemie a chemie silikátů	0,0	0,4	0,9	0,0	0,7
29 Potravinářství a potravinářská chemie	0,0	6,1	0,5	0,2	2,1
31 Textilní výroba a oděvnictví	0,0	0,4	0,4	0,0	0,3
32 Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	0,0	5,3	0,5	1,5	2,0
34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie	0,0	0,5	1,2	0,1	0,9
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	0,0	10,9	5,0	2,1	6,5
37 Doprava a spoje	0,0	0,2	2,1	1,1	1,4
39 Speciální a interdisciplinární obory	0,0	0,5	2,3	0,4	1,6
41 Zemědělství a lesnictví	0,0	9,2	3,5	0,9	4,9
43 Veterinářství a veterinární prevence	0,0	0,0	0,9	0,0	0,5
53 Zdravotnictví	1,9	0,9	6,3	0,2	4,1
63 Ekonomika a administrativa	4,9	0,0	17,9	0,7	11,0
64 Podnikání v oborech, odvětví	0,0	0,0	0,0	70,9	6,3
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	0,0	21,4	8,5	4,8	11,9
66 Obchod	0,0	5,8	1,5	1,3	2,7
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	0,0	0,0	5,0	2,5	3,3
69 Osobní a provozní služby	0,0	7,9	2,0	0,5	3,6
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	0,0	0,0	0,3	0,0	0,2
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	4,5	0,9	5,8	0,1	3,8
78 Obecně odborná příprava	88,3	0,0	9,1	0,0	6,1
82 Umění a užité umění	0,4	0,8	4,5	0,3	3,0
Žáci celkem – relativní počet (v %)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Žáci celkem – fyzický počet	1 965	100 558	207 052	30 166	339 741

3 Kurikulární reforma

Školský zákon zavádí od roku 2005 nový systém vzdělávacích programů a dvoustupňovou tvorbu kurikula, která se týká primárního i sekundárního vzdělávání. Tento systém se skládá z rámcových vzdělávacích programů a školních vzdělávacích programů. MŠMT vydává RVP pro jednotlivé obory vzdělání, podle kterých vytváří školy vlastní školní vzdělávací programy.

Cílem reformy je umožnit pružnější profilaci absolventů podle podmínek školy, potřeb regionálního trhu práce, vývoje oboru, schopností a zájmů žáků. Je nutné zajistit, aby se všem žákům dostalo srovnatelného vzdělání odpovídajícího potřebám moderního trhu práce i občanského života.

RVP pro střední odborné vzdělávání jsou státem stanovené kurikulární dokumenty, které definují obecně závazné požadavky pro jednotlivé stupně a obory vzdělání, zejména vzdělávací cíle, kompetence absolventa, obsah vzdělávání a výsledky vzdělávání, kterých má žák v závěru vzdělávání dosáhnout. Dále stanovuje základní podmínky pro realizaci vzdělávání a pravidla pro tvorbu ŠVP. RVP pro jednotlivé obory vydává MŠMT po konzultaci s příslušnými ministerstvy, ústředními odborovými orgány, profesními svazy a organizacemi zaměstnavatelů. RVP byly v průběhu tvorby konzultovány se školami a sociálními partnery.

Koncepce středního odborného vzdělávání uvedená v RVP je založena na konceptu čtyř cílů vzdělávání pro 21. století: učit se poznávat, učit se pracovat a jednat, učit se být, učit se žít společně. Od nich se odvíjí požadavky na kompetence absolventa a na požadované výsledky vzdělávání. RVP stanovuje dvě oblasti kompetencí absolventa – klíčové a odborné, které se vzájemně prolínají. Odborné kompetence jsou vymezeny na základě kvalifikačních požadavků na povolání nebo skupinu příbuzných povolání.

Obsah vzdělávání je rozdělen do vzdělávacích oblastí, jedná se o oblasti jazykového, společenskovedního, přírodovědného, matematického, estetického vzdělávání, vzdělávání pro zdraví, ICT, ekonomického a odborného vzdělávání. RVP obsahují průřezová témata, která mají nadpředmětový charakter (např. Občan v demokratické společnosti, Člověk a životní prostředí).

3.1 Školní vzdělávací programy ve středním odborném vzdělávání

MŠMT vydalo postupně pro všechny obory ve středním vzdělávání uvedené v soustavě oborů vzdělání RVP (celkem 282). Školy jsou povinny postupovat podle vydaných RVP, tj. zpracovat ŠVP a zahájit výuku nejpozději do dvou let od vydání příslušného RVP, a to s účinností od 1. ročníku. ČŠI provádí od roku 2007 komparativní analýzy souladu ŠVP s příslušným RVP.

1. vlna (červen 2007) – 62 RVP + RVP pro gymnázia (vyšší stupeň gymnázia) + RVP pro sportovní gymnázia
2. vlna (květen 2008) – 82 RVP
3. vlna (květen 2009) – 82 RVP
4. vlna (duben 2010) – 49 RVP
5. vlna (červenec 2012) – 4 RVP
6. vlna (listopad 2012) – 2 RVP

Ve školním roce 2012/2013 zahájily školy povinně výuku podle ŠVP (či nepovinně dříve) v dalších 49 oborech vzdělání, celkově jsou školy povinny poskytovat vzdělávání podle ŠVP ve 276 oborech vzdělání.

Mnohé výhrady pedagogických pracovníků a vedení škol ke kurikulární reformě přetrvávají z předchozích let. Stále chybí standardizovaný nástroj pro tvorbu a průběžnou modifikaci ŠVP, časté legislativní změny a obsah některých závazných kapitol (např. materiální podmínky, personální podmínky, spolupráce s partnery) vyžadují pravidelné aktualizace, autorské týmy většinou neměly zkušenosti s tvorbou koncepčního dokumentu tohoto rozsahu a významu.

Obzvláště ve složité situaci jsou velké sloučené subjekty vzniklé v rámci optimalizace sítě středních škol, protože musely sladit ŠVP vytvořené různými autorskými kolektivy pedagogických pracovníků za odlišných vzdělávacích podmínek. Vysoký počet ŠVP v těchto školách, které často integrují více než 10 oborů vzdělání (výjimečně i přes 30 oborů), komplikuje koordinátorům tvorby ŠVP a vedoucím pracovníkům účinnou kontrolu jejich souladu s příslušnými RVP.

Tabulka 3 Soulad oblastí ŠVP s příslušnými RVP ve středním odborném vzdělávání (údaje v %)

	Oblast ŠVP	2010/2011		2011/2012		2012/2013		Trend souladu
		1 333 ŠVP		1 142 ŠVP		2 067 ŠVP		
		soulad	nesoulad	soulad	nesoulad	soulad	nesoulad	
Formální náležitosti ŠVP	Identifikační údaje	83,8	16,2	89,7	10,3	85,8	14,2	-
	Profil absolventa	92,0	8,0	88,2	11,8	83,6	16,4	-
	Charakteristika ŠVP	72,8	27,2	63,7	36,3	54,5	45,5	-
Obsahové náležitosti ŠVP	Učební plán	79,3	20,7	77,1	22,9	69,5	30,5	-
	Rozpracování obsahu	62,4	37,6	85,8	14,2	77,2	22,8	-
	Učební osnovy	82,6	17,4	73,1	26,9	63,3	36,7	-
	Popis zajištění výuky	83,1	16,9	87,8	12,2	88,0	12,0	+
	Spolupráce s partnery	87,3	12,7	93,7	6,3	91,6	8,4	-
	ŠVP celkem	41,9	58,1	59,2	40,8	46,7	53,3	-

V posledních třech školních rocích provedla ČŠI celkem 4 542 posouzení souladu s příslušnými RVP v odborném vzdělávání, nejvíce souladů (2 067) bylo zpracováno ve školním roce 2012/2013. V současné době prošly alespoň jednou komparací všechny ŠVP, podle kterých se ve školách vyučuje (mimo ŠVP v nově vzniklých oborech a školách). Ve sledovaném období patřily k nejslabším stránkám zpracovaných ŠVP oblasti: charakteristika ŠVP, učební osnovy a učební plán. Podíl ŠVP v nesouladu v těchto oblastech se navíc každým rokem zvyšoval. Nesoulad charakteristiky ŠVP vzrostl z 27,2 % na 45,5 %, nesoulad u učebních osnov se zvýšil z 17,4 % na 36,7 %. U učebního plánu došlo během posledních tří školních roků k nárůstu nesouladu z 20,7 % na 30,5 %. Ve sledovaném období se dvojnásobně zvýšil nesoulad v oblasti profilu absolventa (z 8 % na 16,4 %).

Při porovnání jednotlivých ukazatelů oblastí je zřejmé, že nejhůře hodnoceným ukazatelem je přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP,¹ v nesouladu měla tento ukazatel ve

¹ Jedná se o oblast ŠVP, kterou tvoří jeden ukazatel se shodným názvem.

školním roce 2012/2013 necelá čtvrtina škol (22,8 %). K dalším ukazatelům s vyšší mírou nesouladu patřily charakteristika obsahu i formy závěrečné zkoušky, případně profilové části maturitní zkoušky (19,9 %), vzdělávací obsah (učivo) v učebních osnovách (18,6 %), shoda počtu hodin s učebním plánem (16 %) a zabezpečení výuky žáků se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním (okolo 15 %).

Na druhé straně lépe zpracovaný mají školy kromě identifikačních údajů také profil absolventa, zejména popis uplatnění absolventa v praxi, kde bylo shledáno pouze 2,6 % nesouladu. Nízké podíly nesouladu byly dále v popisu celkového pojetí vzdělávání v ŠVP (3,2 %), v popisu cílů a didaktického pojetí předmětů v učebních osnovách (5,6 %) a v organizaci výuky v charakteristice ŠVP (6,2 %).

Ze srovnání ŠVP maturitních a učebních oborů vyplývá, že v oblastech učební plán a učební osnovy bylo zjištěno více ŠVP v nesouladu u maturitních oborů. Naopak u formálních oblastí ŠVP byla zjištěna vyšší míra nesouladů u učebních oborů.

4 Odborné vzdělávání

Žáci posledních ročníků základních škol jsou přijímáni ke studiu ve středních školách na základě výsledků přijímacího řízení. Vzhledem k málo početným ročníkům se na mnoha středních odborných školách přijímací zkoušky nekonají. Problém nastává zejména v maturitních oborech, do nichž jsou z ekonomických důvodů přijímáni i uchazeči bez náležitých studijních předpokladů. Jedná se o žáky, kteří v základním vzdělávání měli podprůměrné výsledky. Tyto okolnosti se projevují i v průběhu středního vzdělávání, kdy jsou tito žáci často ohroženi školní neúspěšností, dosahují obvykle pouze podprůměrných výsledků, vzdělávání si prodlužují opakováním ročníků, případně přestupem do nižšího ročníku na jinou školu. K maturitní zkoušce často nejsou vůbec připuštěni nebo jsou v ní neúspěšní. V roce 2013 nekonalo maturitní zkoušku 8,4 % z přihlášených žáků a 12,3 % žáků ji nesložilo.

Úspěšní absolventi oborů odborného vzdělávání získávají střední vzdělání (bez výučního listu a maturitní zkoušky), střední vzdělání s výučním listem a střední vzdělání s maturitní zkouškou. Vydáním nařízení vlády² došlo k výraznému zjednodušení původní oborové struktury a snížení počtu oborů vzdělání, a to především ve středním vzdělání s maturitní zkouškou. Široké spektrum původně vyučovaných oborů vzdělání nahradily obecněji pojaté nové obory, pro které byly vydány RVP.

Obory odborného vzdělávání jsou zčásti vyučovány v samostatných institucích, zčásti jsou realizovány jako některé z mnoha dalších zaměření ve větších subjektech. Při vzdělávání ve všeobecných předmětech (český jazyk, cizí jazyk, matematika) jsou žáci z více oborů v některých školách spojeni do jedné třídy, při výuce odborných předmětů probíhá výuka diferencovaně.

Ve školním roce 2012/2013 bylo navštíveno 220 středních škol poskytujících odborné vzdělávání. Více než dvě třetiny škol byly zřízeny kraji (68,6 %), soukromého zřizovatele mělo 25,9 % škol. V navštívených školách se vzdělávalo 77 820 žáků, z nichž bylo 8,5 % žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Ve středních školách s odbornými obory se

² Nařízení vlády č. 211/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, ve znění nařízení vlády č. 367/2012 Sb.

vzdělávalo 1,4 % žáků-cizinců. Nadaným žákům byla ve většině škol věnována individuální péče jak v teoretické, tak v praktické výuce.

Ve sledovaných vyučovacích hodinách byla nejvyužívanější formou výuky frontální výuka (v maturitních oborech byla sledována v 91,8 % hodin, v učebních oborech v 85,8 % hodin). V polovině vyučovacích hodin byla frontální výuka doplněna samostatnou prací žáků. Skupinová a kooperativní výuka žáků probíhala v maturitních oborech v 21,2 % hodin a v učebních oborech ve 24,1 % hodin. V menší míře byla zařazena individualizovaná výuka (v maturitních oborech v 8 % hodin a v učebních oborech v 17,1 % hodin).

Z vyučovacích metod pedagogové v největší míře využívali vysvětlování a výklad, které byly součástí 88,8 % hodin v maturitních a 85,9 % hodin v učebních oborech. Ve více než polovině sledovaných hodin byl využíván rozhovor. Dále byla častěji využívána práce s textem (v 48,1 % hodin v maturitních oborech a v 38,5 % hodin v učebních oborech). Dovednostně-praktické metody používali pedagogové v 34,9 % hodin v maturitních oborech a v 39,6 % hodin v učebních oborech. Přibližně ve třetině hodin v maturitních i učebních oborech byly použity aktivizující metody.

Častěji bylo vzdělávání propojeno s praxí v učebních oborech (83,4 %) než v oborech maturitních (77,6 %). Výuka, která nebyla správná po obsahové stránce, byla zjištěna ve zcela ojedinělých případech. V maturitních i učebních oborech poskytovaly tři čtvrtiny učitelů žákům průběžnou zpětnou vazbu a efektivní práci s chybou.

V hospitovaných hodinách bylo sledováno využití ICT při výuce. V maturitních oborech byly ICT využity ve 44 % sledovaných hodin. Jednoduché prezentace učiva za využití ICT proběhly v 32,9 % hodin. Speciální softwarové aplikace bez přímého užití žáky byly použity v 2,5 % hodin, s přímou prací některých žáků s ICT v 1,9 % a s přímou prací všech žáků s ICT v 6,7 % sledovaných hodin. ICT nebyly využity ve 49 % a vůbec nebyly k dispozici v 7 % sledované výuky.

Využití ICT v učebních oborech bylo méně časté než v maturitních oborech. Pedagogové používali jednoduché prezentace učiva za využití ICT v 25,4 % sledovaných hodin. Využití speciálních softwarových aplikací pedagogy či žáky bylo v porovnání s maturitními obory zjištěno v menší míře.

Při hospitační činnosti byla sledována také absence žáků. Lepší situace panovala v maturitních oborech středního odborného vzdělávání, kde průměrně chybělo 18,4 % žáků. Absence v učebních oborech byla vyšší a dosáhla 23 %. Absence jsou jednou z významných příčin školního neúspěchu žáků. Školy zavádějí pro zlepšení docházky žáků některá konkrétní opatření (zprísňená pravidla pro hodnocení chování a výsledků vzdělávání žáků ve školním řádu, možnost dálkového přístupu pro zákonné zástupce do evidence docházky). Tato opatření jsou účinná, pokud se škole daří navazovat funkční spolupráci se zákonnými zástupci žáka.

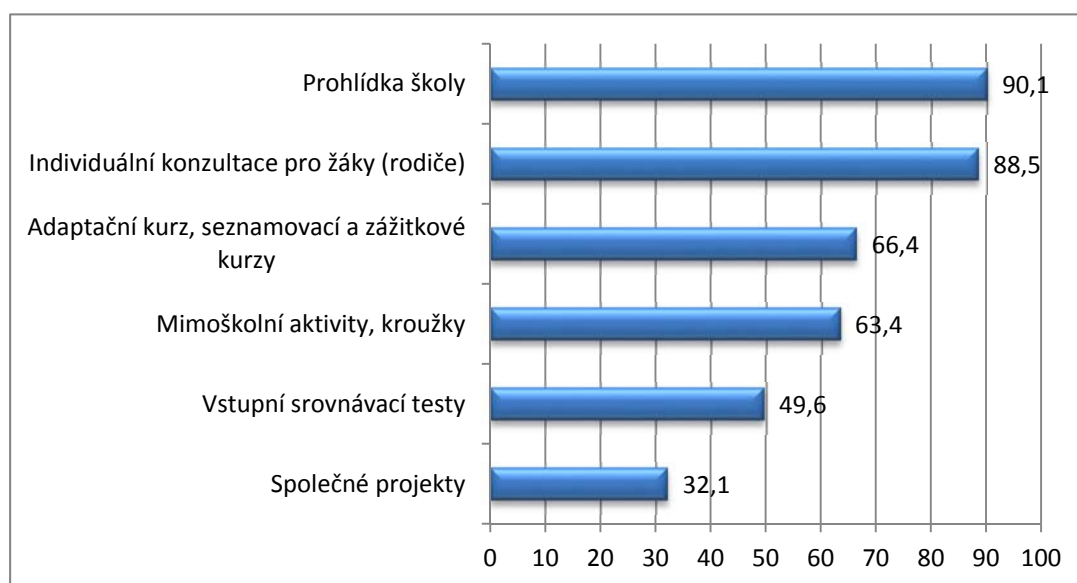
Školní klima v navštívených školách bylo hodnoceno převážně pozitivně, vytvářelo dobré předpoklady pro realizaci výuky podle ŠVP a pro naplňování profilu absolventa. Příznivé školní klima podporuje proces vzdělávání a také vhodně působí na osobnostní rozvoj žáků. V pohospitačních rozhovorech pedagogové hodnotili jednotlivé oblasti školního klimatu většinou pozitivně, oceňovali podmínky a prostředí školy, mezilidské vztahy, spolupráci a dobrou pracovní atmosféru. Vyjadřovali sounáležitost se školou a podporu činností směřujícím ke zvyšování kvality vzdělávacího procesu. V hodnocení školního klimatu byly

zjištěny malé rozdíly mezi maturitními a učebními obory středních škol poskytujících odborné vzdělávání.

4.1 Adaptace žáků ve středním odborném vzdělávání

Při přechodu ze základního do středního vzdělávání nabízejí střední odborné školy různé aktivity pro úspěšnou adaptaci žáků 1. ročníku. Školy nejčastěji pořádají prohlídku školy (90,1 %) a individuální konzultace pro žáky a rodiče (88,5 %). Dvě třetiny škol realizují pro lepší přechod žáků na střední školu adaptační, seznamovací a zážitkové kurzy. Mimoškolní aktivity a kroužky jsou připraveny pro žáky v 63,4 % škol. Vzdělanostní úroveň žáků si vstupními srovnávacími testy ověřuje přibližně polovina škol. Společný projekt se základní školou uvedlo 32,1 % středních odborných škol.

Graf 3 Adaptační aktivity nabízené žákům 1. ročníku SOV (v %)

U ředitelů středních odborných škol nepanuje dlouhodobě příliš velká spokojenost s kvalitou přípravy žáků v základních školách. Dobrou připravenost žáků ke střednímu vzdělávání v oblasti komunikačních dovedností uvedlo 54,1 % ředitelů, schopnost orientovat se v životních situacích uvedlo 45,1 % ředitelů. Pozitivní chování a jednání zmínilo 42,6 % ředitelů. Pouze 23 % ředitelů uvedlo, že jsou žáci dobře připraveni ke střednímu vzdělávání v samostatnosti.

Podle názoru ředitelů středních odborných škol spočívají nejčastější problémy žáků 1. ročníků v nedostatečných znalostech ze základních škol (72 %) a v domácí přípravě (55,3 %). Dalšími faktory, které negativně ovlivňují úspěšnou adaptaci žáků, byly kázeň (42,4 %), domácí prostředí (41,7 %) a nesamostatnost (40,9 %). Na stejné problémy upozorňovali ředitelé i v předchozích dvou školních rocích. Ve srovnání se stavem před dvěma roky poklesl podíl ředitelů, kteří nedostatečnou znalost žáků a domácí přípravu považují za rizikový faktor negativně ovlivňující úspěšnou adaptaci žáků ve středním odborném vzdělávání.

Ve školním roce 2011/2012³ ukončilo vzdělávání z důvodu neprospěchu 5,5 % žáků v průběhu 1. ročníku. Na druhé straně 6,4 % žáků nastoupilo v průběhu školního roku, z toho více než čtvrtina žáků z důvodu neprospěchu v jiné škole.

4.2 Mobilita žáků a učitelů

Střední odborné školy vysílají v rámci odborných aktivit své žáky a pedagogické pracovníky na zahraniční výjezdy. Žákovské stáže a studijní pobyty probíhají jednak u partnerských škol, jednak u zaměstnavatelů. Zde žáci získávají a předávají zkušenosti ze svých oborů, zejména praktického vyučování, rozšiřují si odborné kompetence. Zároveň získávají nové poznatky v zaměstnaneckém prostředí a zkušenosti s pracovním trhem v zahraničí.

Celkově je vyšší mobilita žáků než učitelů, průměrně vyjelo do zahraničí v rámci odborných aktivit 5,4 žáka a 1,4 učitele na jeden obor vzdělání. V zahraniční škole probíhaly stáže a studijní pobyty žáků z 12,7 % oborů, žáci z 11,4 % oborů pobývali u zahraničních zaměstnavatelů. V podobném podílu oborů se učitelé účastnili stáží a studijních pobytů v zahraničních školách a u zahraničních zaměstnavatelů.

4.3 Pedagogičtí pracovníci

Pedagogové v navštívených maturitních oborech středních odborných škol dosáhli věkového průměru 45,5 roku, pedagogové v učebních oborech byli nepatrně starší a v průměru jim bylo 47,2 roku. V porovnání se stavem před dvěma roky došlo k mírnému nárůstu věkového průměru pedagogů. Zhruba polovina pedagogů se nachází ve věkové skupině 46–60 let, podíl pedagogů s věkem nad 60 let činil 7 %. Tyto okolnosti budou v příštích letech vyžadovat generační obměnu.

Průměrná délka pedagogické praxe učitelů v maturitních oborech činila 17,6 roku a v meziročním srovnání se o půl roku zvýšila. V učebních oborech dosáhla průměrná pedagogická praxe učitelů 17,3 roku a v porovnání s předchozím rokem vzrostla o jeden rok. Podíl začínajících pedagogů s délkou praxe do 3 let byl v maturitních oborech 8,1 % a v učebních oborech 9,2 %, jejich podíly se meziročně mírně snížily.

V navštívených hodinách byl podíl kvalifikovaných pedagogů ve srovnání se školním rokem 2011/2012 vyšší. Odborná kvalifikace pedagogů středních odborných škol s maturitními obory vzrostla o 2,4 % na 87,4 %. Zvýšila se také kvalifikace pedagogů středních odborných škol s učebními obory, a to o 6,1 % na 74 %. Ve školním roce 2012/2013 byla zjišťována také kvalifikace pro výuku daného předmětu. Aprobaci splňovalo 82,2 % učitelů maturitních oborů a 65,1 % učitelů učebních oborů.

Úroveň informační gramotnosti pedagogů byla poměrně vysoká. Mírně lepší znalosti ICT měli pedagogové v maturitních oborech, kde dvě třetiny z nich dosáhly pokročilé úrovně. Základní stupeň mělo 20,3 %, specializaci získalo 9,9 % a funkci koordinátora ICT zastávalo 3,4 % pedagogů. V učebních oborech mělo pokročilou úroveň 62,6 %, základní úroveň pak 28,3 % pedagogů. Specializace v ICT dosáhlo 7 % pedagogů, ve funkci koordinátora pracovalo 1,9 % pedagogů.

³ Data do formuláře „Adaptace pro 1. ročník SŠ“ se sbírají za uzavřený školní rok.

4.4 Další vzdělávání pedagogických pracovníků

Do dalšího vzdělávání se stále zapojuje, podobně jako v předchozích školních rocích, velký podíl pedagogických pracovníků středních odborných škol, a to zejména studiem ke splnění kvalifikačních předpokladů a k prohloubení odborné kvalifikace. Alespoň jeden pedagog se účastnil studia ke splnění kvalifikačních předpokladů v 79,1 % škol. Odbornou kvalifikaci si prohlubovali pedagogové v 62,6 % škol. Z jednotlivých oblastí dalšího vzdělávání byl mezi pedagogy největší zájem o vzdělávání k reformě maturitní a závěrečné zkoušky, cizojazyčné vzdělávání a vzdělávání v užívání ICT. Dále byli vzděláváni ve výkonu manažerských funkcí, v pedagogicko-psychologické práci a v práci se žáky se SVP.

Velký význam pro rozvoj kvality středního odborného školství má další vzdělávání učitelů odborných předmětů a učitelů praktického vyučování. Jakékoli formy DVPP se ve školním roce 2011/2012 zúčastnilo 43,6 % učitelů odborných předmětů a 49,2 % učitelů praktického vyučování včetně učitelů odborného výcviku. Kurzy DVPP zaměřené na prohloubení odbornosti ve vyučovaných předmětech absolvovalo 27,8 % učitelů odborných předmětů a 32,5 % učitelů praktického vyučování. DVPP orientované na zvyšování odborné úrovně učitelů je důležité pro seznamování učitelů s nejnovějšími poznatky v jejich oborech.

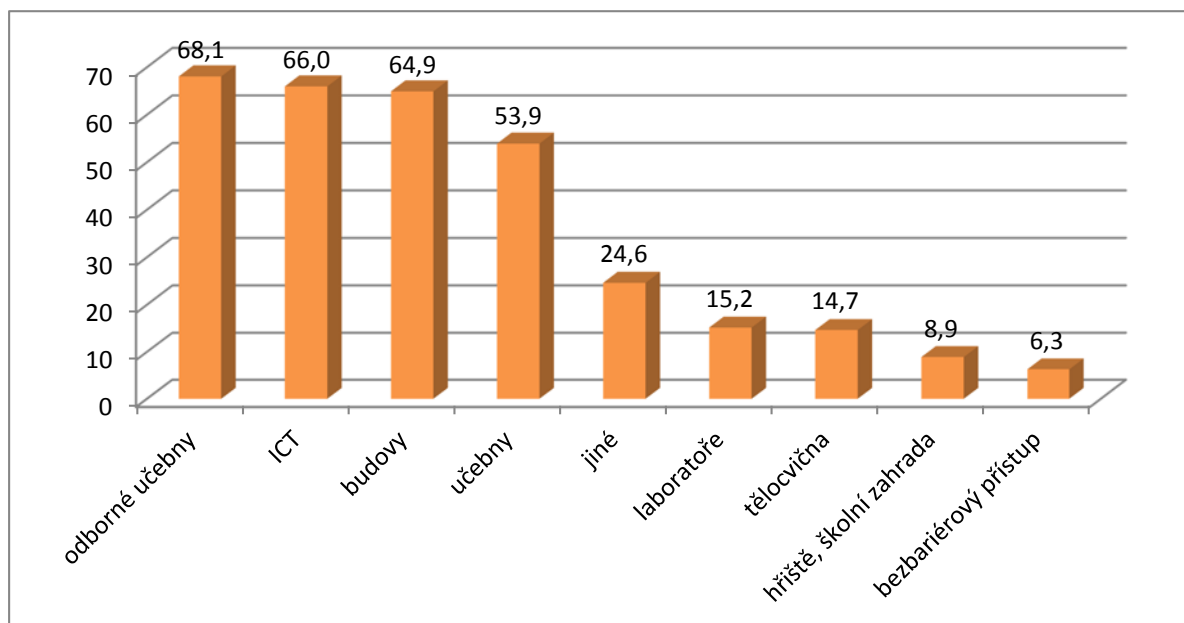
Na podporu dalšího vzdělávání učitelů odborných předmětů vypsalo MŠMT v roce 2013 rozvojový program. V rámci projektu je možno realizovat krátkodobé několikadenní stáže učitelů odborných předmětů ve firmách. Stáže pomáhají rozvíjet odborné kompetence učitelů v souvislosti s rozvojem technologií.

4.5 Materiální předpoklady

Materiální vybavení středních odborných škol se zlepšilo především v důsledku čerpání finančních prostředků z operačního programu ESF Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Školy zapojené do tohoto projektu se převážně zaměřily na pořizování a využití výpočetní techniky, individualizaci výuky cizích jazyků a na rozvoj technického a přírodovědného vzdělávání. Efektivnějším a masivnějším využitím prostředků ICT při výuce došlo k významnému nárůstu využití dataprojekce, interaktivních tabulí, multimédií a k celkové modernizaci ICT techniky. Školy často zřizují počítačové učebny pro nedělené třídy, které využívají i pro výuku ostatních předmětů.

V naprosté většině škol umožňují materiální podmínky vzdělávání podle ŠVP, určité nedostatky v materiálních podmínkách byly zaznamenány pouze v nepatrném podílu škol. Přibližně ve dvou třetinách oborů jsou materiální podmínky dostatečné ve všech oblastech. Nedostatečné odborné vybavení a odborné pomůcky byly zjištěny ve 12,4 % oborů. Nedostatečné vybavení ICT bylo zaznamenáno ve 13,7 % oborů. Prostory pro praktické vyučování s nedostatečným materiálním vybavením mělo 7,2 % oborů. Budovy, učebny, odborné učebny a laboratoře jsou vybaveny materiálně na dostatečné úrovni.

Graf 4 Materiální rozvoj ve středním odborném vzdělávání (za poslední 3 školní roky v %)

Během posledních tří let se školy v rámci materiálního rozvoje zaměřovaly především na vybavení odborných učeben a vybavení ICT. Investiční akce zaměřené na tyto oblasti proběhly ve dvou třetinách škol. Často docházelo (64,9 %) také k investicím do budov (zateplování, energetické úspory). Ve více než polovině škol bylo zlepšeno materiální vybavení učeben. Přibližně 15 % škol provedlo investice do laboratoří a jejich vybavení. Stejný podíl škol se zaměřil na materiální rozvoj tělocvičen. Zhruba čtvrtina škol investovala do zlepšení stavu a vybavení jiných prostor.

Důsledkem nepříznivé demografické situace je nižší využití prostorových kapacit středních odborných škol, a proto se hledá jejich další uplatnění. V největší míře jsou prostory školy využívány k dalšímu vzdělávání souvisejícímu s vyučovanými obory ve škole (75,1 %). Přibližně polovina škol své prostory pronajímá různým subjektům, stejný podíl škol je nabízí k zájmové činnosti. K dalšímu vzdělávání, které nesouvisí s vyučovanými obory ve škole, jsou využívány prostory v 34,3 % škol. Další vzdělávání je také zmíněno v dokumentu MŠMT o opatřeních na podporu odborného vzdělávání.⁴ Realizace dalšího vzdělávání s využitím volných kapacit umožní školám překlenout náročné období vyplývající z nepříznivého demografického vývoje a zefektivní využití jejich kapacity.

4.6 Finanční předpoklady

Finanční prostředky byly kromě výše uvedených oblastí investovány rovněž do nákupu učebních pomůcek. Učitelé také sami vytvářeli výukové materiály ve shodě s profilací a odborným zaměřením školy. Střední školy s odbornými obory většinou disponovaly kvalitně vybavenými odbornými učebnami a pro výuku odborného výcviku nebo odborné praxe využívaly pracoviště u smluvních zaměstnavatelů.

Žákům oborů odborného vzdělávání (zejména těch oborů, po kterých je velká poptávka na trhu práce) pomáhají zřizovatelé škol i školy různými formami finanční podpory. Finanční pomoc žákům od zřizovatele se realizuje nejčastěji formou příspěvku na pracovní oděv

⁴ Nová opatření na podporu odborného vzdělávání, MŠMT, 2013. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/27137>

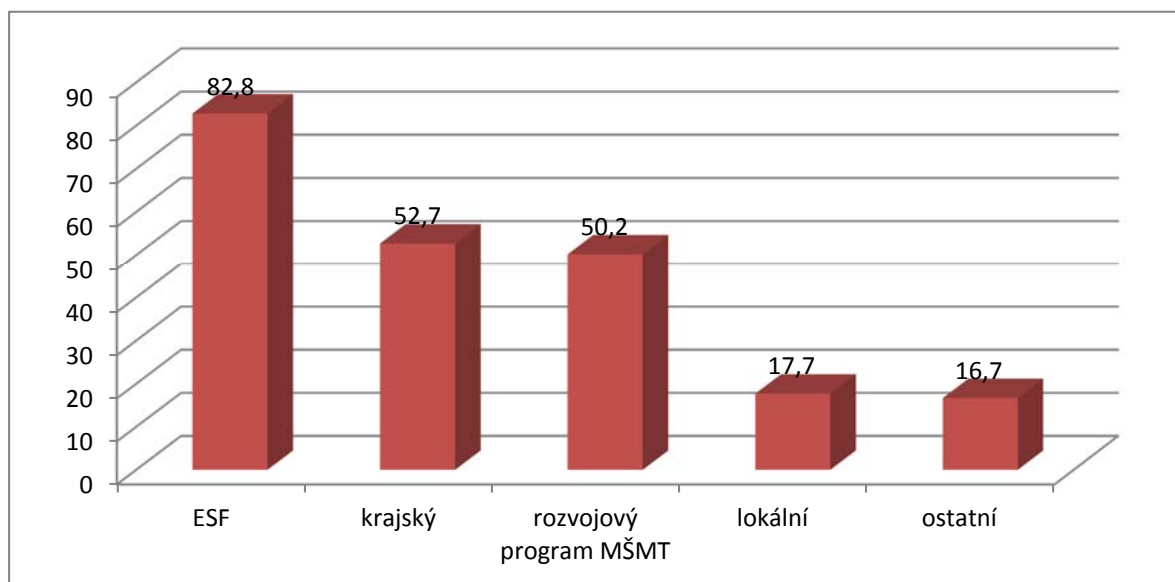
(46,8 % oborů) a příspěvku na stravu (33 %). V menší míře přispívají zřizovatelé žákům na dopravu (16 %) a udělují prospěchová či motivační stipendia (okolo 13 %).

Žákům pomáhají formou finanční pomoci také samotné školy, podobně jako u zřizovatelů v největší míře přispívají na pracovní oděv (53,7 %). Dále přispívají školy na stravu (23,2 %), přiznávají prospěchová stipendia (20 %) a stipendia související se školní docházkou (16,8 %).

Projekty

Zapojení do různorodé projektové činnosti přispělo ve středních školách s obory odborného vzdělávání k inovacím ve vzdělávací nabídce a ke zkvalitnění podmínek pro vzdělávání. Do projektů na evropské, státní, krajské a lokální úrovni se zapojilo celkem 96,2 % škol. Ve školním roce 2012/2013 se nejvíce středních odborných škol zapojilo do projektů ESF (82,8 %). Více než polovina středních odborných škol realizovala krajské projekty. Přibližně stejný podíl škol se zapojil do rozvojových programů MŠMT. V menší míře se školy účastnily projektů financovaných z lokálních zdrojů.

Graf 5 Zapojení středních škol s obory odborného vzdělávání do projektů (v %)

4.7 Partnerství

Střední školy s odbornými obory pokračovaly v trendu otevírání škol vnějšímu okolí. Obvyklé jsou prezentace škol na webových stránkách, dny otevřených dveří, veletrhy středních škol, odborné soutěže atd. Dále se úspěšně rozvíjely partnerské vztahy se sociálními partnery, které významně přispívají ke zkvalitnění výchovně-vzdělávacího procesu. Spolupráce se zřizovateli, dalšími školami (základními, středními, vyššími odbornými a vysokými) a zaměstnavateli vedla k podpoře technického vzdělávání, provázání teoretické a praktické výuky a k realizaci praktického vyučování v reálném firemním prostředí. Zaměstnavatelé spolupracovali se školami při hodnocení a úpravách ŠVP, při realizaci profilové části maturitní zkoušky a jednotné závěrečné zkoušky a při zaměstnávání absolventů.

Rozvoj partnerských vztahů se dále pozitivně projevoval v zapojování škol do projektů (viz výše), prezentací, soutěží a přehlídek na místní, krajské, celostátní i mezinárodní úrovni, v častější účasti zástupců managementu škol v poradních orgánech a odborných asociacích,

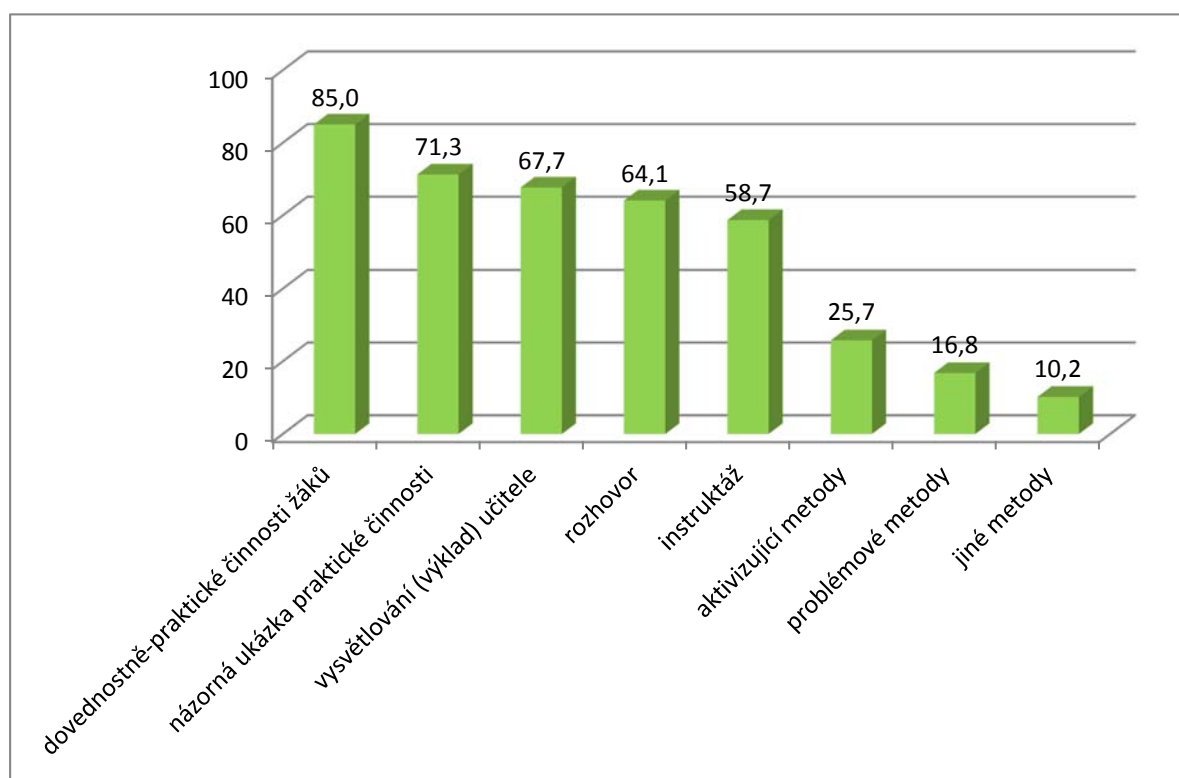
ve výraznější podpoře mobility pedagogů a žáků a v rozvoji multikulturních aktivit formou mezinárodní spolupráce.

4.8 Hodnocení praktického vyučování v oborech odborného vzdělávání

Praktické vyučování probíhá ve formě odborného výcviku, cvičení, učební praxe, odborné praxe a umělecké praxe. V navštívených hodinách praktického vyučování bylo ve skupině průměrně zapsáno 9,5 žáka. Absence žáků dosáhla téměř 22 %.

Průměrný věk učitelů praktického vyučování činil 47,2 roku, jejich průměrná pedagogická praxe dosáhla 15,6 roku. Učitelé praktického vyučování měli v průměru navíc odbornou nepedagogickou praxi v délce 13,6 roku. Přibližně tři čtvrtiny navštívených učitelů praktického vyučování měly odbornou kvalifikaci.

Graf 6 Metody používané v praktickém vyučování (v %)

Z vyučovacích metod byly při praktickém vyučování nejčastěji využity dovednostně-praktické činnosti žáků (85 %) a názorná ukázka praktické činnosti (71,3 %). Podobně jako v teoretickém vyučování se ve velké míře používá vysvětlování a výklad (67,7 %) a rozhovor (64,1 %). Metoda instruktáže byla sledována v 58,7 % hodin. Aktivizující metody byly využity ve čtvrtině hodin.

Samostatná práce žáků byla nejčastější formou výuky, byla zaznamenána v 79,6 % hospitovaných hodin praktického vyučování. Další formy výuky byly zastoupeny v menší míře – skupinová a kooperativní výuka (37,1 %) a hromadná (frontální) výuka (32,3 %). Individualizovaná výuka se odehrávala v 35,3 % hodin.

Praktické vyučování bylo ve výrazné většině sledovaných hodin propojeno s teoretickou výukou (91 %). Stejně často byly na žáky kladeny diferenciované nároky a požadavky podle jejich schopností a možností. Téměř ve všech hodinách byla žákům poskytována průběžná

zpětná vazba a pracovalo se s chybou. Žáci byli oceňováni za zdařilé výrobky a výborné výsledky v 73,9 % hodin. Přibližně dvě třetiny učitelů připravovaly žáky v průběhu roku na účast v různých soutěžích. Žákům se SVP byla poskytnuta podpůrná a vyrovnávací opatření při sledované práci ve třídě, zejména se jednalo o individuální podporu.

Téměř všechny vyučovací hodiny praktického vyučování byly po obsahové stránce správné (98,8 %). Také materiální podmínky umožňující žákům plnění zadaných úkolů při praktickém vyučování byly až na zanedbatelné výjimky vyhovující. Rovněž praktická činnost žáků odpovídala SVP a byla celkově efektivní (97,6 %). V 91 % hodin byly žákům předávány vzdělávací oblasti ve vzájemných souvislostech a průřezová témata byla začleněna v 67,7 % hodin praktického vyučování.

Ve dvou třetinách sledovaných hodin bylo zaznamenáno využití nových technických a technologických poznatků, což se příznivě odráží ve znalostech a dovednostech žáků. K objasňování neznámých odborných termínů a cizích slov docházelo v 56,2 % hodin. Rozvoj finanční gramotnosti nebo činnosti související s ekonomickým vzděláváním byly součástí 60,9 % hodin. Ve stejném podílu hodin pracovali žáci se zdroji a vyhledávali důležité informace. Příležitost k využití těchto vyhledaných informací měli v 50,5 % sledovaných hodin.

Organizace činností praktického vyučování byla v souladu s hygienickými a bezpečnostními předpisy a také činnost žáků byla v souladu s pokyny pro bezpečnost práce na daném pracovišti. Vybavení žáků pracovními obleky a ochrannými pomůckami odpovídalo předpisům v naprosté většině sledovaných hodin (95,5 %).

V minulém školním roce se rozvíjela různorodá spolupráce škol se zaměstnavateli, která je velmi významná pro rozvoj odborných dovedností žáků. Nejčastější formou byly exkurze do firem, méně časté byly odborné stáže. Se zaměstnavateli spolupracuje více než polovina výchovných a kariérních poradců ohledně situace na trhu práce a uplatnění absolventů. Praktické vyučování či jeho část může kromě školy a školského zařízení probíhat také u zaměstnavatelů.

4.9 Inspekční zjištění v uměleckých oborech SŠ

Ve školním roce 2012/2013 se inspekční činnost zaměřovala mimo jiné na nadané žáky v uměleckých oborech středních odborných škol.

Zájemci jsou přijímáni ke studiu na základě výsledků přijímacího řízení, jehož součástí tvoří talentová zkouška. V naprosté většině oborů proběhla talentová zkouška v souladu s vyhláškou č. 671/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti o organizaci přijímacího řízení ke vzdělávání ve středních školách, ve znění pozdějších předpisů (porušení bylo zjištěno pouze v jednom oboru). Úspěšní absolventi studia získávají střední stupeň vzdělání podle příslušného vzdělávacího programu. Vydání nařízení vlády o soustavě oborů vzdělání v roce 2010⁵ znamenalo zjednodušení původní oborové struktury a snížení počtu oborů vzdělání ve skupině 82, a to především ve středním vzdělání s maturitní zkouškou. Školy mohou ve svých školních vzdělávacích programech v rámci každého oboru vzdělání dále žáky specializovat formou jejich zaměření.

⁵ Nařízení vlády č. 211/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání.

Ačkoliv negativní vliv demografického vývoje dopadá na celý segment středoškolského odborného vzdělávání a počet žáků trvale klesá, ve středních školách s uměleckými obory meziročně počet žáků plynule stoupá, jak ukazuje následující tabulka.

Tabulka 4 Vývoj počtu žáků v uměleckých oborech SŠ ve skupině 82

Sledovaný parametr	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	Trendy
Počet žáků v SŠ s odbornými obory	412 409	393 852	366 255	339 741	-
Počet žáků v uměleckých oborech	9 598	9 844	10 075	10 252	+
Podíl žáků v uměleckých oborech (v %)	2,3	2,5	2,8	3,0	

V oblasti hodnocení SŠ skupiny oborů 82 bylo inspektováno 22 škol, kde se v těchto oborech vzdělávalo 2 336 žáků. Veřejné školy byly zastoupeny z 84,6 %, soukromé školy tvořily 15,4 % navštívených subjektů. Zastoupení oborů s uměleckým nebo uměleckořemeslným zaměřením vychází z dlouhodobých tradic lokálního průmyslu a svou jedinečností i charakterem má často nadregionální působnost s mezinárodním přesahem (Karlovarsko s keramickým, Novoborsko se sklářským průmyslem aj.). Největší koncentrace subjektů s profilací v uměleckých oborech je především v Praze, rovněž v Libereckém a Moravskoslezském kraji. Důvodem menšího zájmu o vzdělávání v některých oborech skupiny 82 je nahrazování osobitě tvorby jedince průmyslovými technologiemi, obtížné získávání zakázek a fyzická náročnost činností při zpracování některých materiálů.

Talentovaní žáci dostávají ve většině škol individuální podporu v rámci praktické i teoretické výuky, je jim zprostředkována spolupráce se specializovanými odborníky a zaměstnavateli v daném oboru. Ve třetině škol jsou talentovaným žákům poskytovány speciální metody, formy a prostředky vzdělávání.

Ředitelé uměleckých škol reagují na aktuální situaci na trhu práce a nahrazují neatraktivní, příliš specifické obory novými s profilací v oblasti designu, médií, fotografie, filmu apod. Stávající tradiční obory doplňují o další vhodná oborová zaměření a své absolventy tak posunují k širšímu uplatnění. Materiální a technické podmínky škol jsou průběžně zkvalitňovány a modernizovány, možnosti obnovy a rozšiřování materiální základny jsou limitovány náročností realizovaných oborů vzdělání na spotřební materiál a energii.

Výuka praktického vyučování probíhala ve vlastních ateliérech, dílnách, hutích, kovárnách apod. Finančně nákladný provoz těchto pracovišť školy kompenzovaly jejich pronájmem. Část finančních zdrojů získávaly z aktivní práce v projektech a grantech, zčásti byly dotovány z rozpočtu zřizovatele. Alespoň v jednom projektu byly zapojeny všechny navštívené školy.

Školy v návaznosti na profilaci realizovaných oborů kvalitně a často dlouhodobě rozvíjely různorodá partnerství. K nejčastějším partnerům patřily regionální firmy jako potenciální zaměstnavatelé a jako poskytovatelé materiální a technické podpory (provozní hmoty, suroviny, polotovary pro další zpracování). Spolupracovaly rovněž jako smluvní partneři při zajišťování praktické výuky (odborné praxe) nebo přípravě jednotného zadání závěrečné zkoušky. Tato spolupráce pomáhala propojit školní vzdělávání s reálnou praxí a současně dávala příležitost talentovaným jedincům.

ČŠI pozitivně hodnotila provázanost odborné teoretické výuky s praktickým vyučováním. Teoretické vyučování všeobecně vzdělávacích i odborných předmětů vykazovalo menší pestrost metod a forem práce, ale patrnou snahu o sebehodnotící projevy žáků. Pro praktické

vyučování bylo příznačné posilování kompetencí potřebných v praktickém životě v souladu s profilem absolventa studovaného oboru vzdělání. Všichni jednotlivci dostávali odpovídající podporu pro rozvoj talentu nebo mimořádného nadání, byly vytvářeny vhodné podmínky pro bezprostřední i průběžnou zpětnou vazbu.

4.10 Maturitní zkouška

Přechod na nový model maturitní zkoušky střední školy úspěšně zvládly, avšak v některých typech středních odborných škol (s odborným výcvikem, zemědělské a zdravotnické) a v nástavbovém studiu řeší vysokou neúspěšnost žáků ve společné části maturitní zkoušky. Střední odborné školy přijímají opatření v organizaci i v průběhu vzdělávání, např. posilují hodinové dotace předmětů společné části maturitní zkoušky, do vzdělávací nabídky zařazují volitelné předměty s příslušným zaměřením, organizují doučování, poskytují žákům individuální pomoc, ve výuce se více zaměřují na rozvoj dovedností potřebných pro úspěšné zvládnutí maturitní zkoušky, pomáhají žákům se stanovením vhodných strategií při řešení úkolů maturitní zkoušky.

Česká školní inspekce se účastnila maturitních zkoušek (společné i profilové části) v jarním i podzimním zkušebním období roku 2013 ve 172 středních odborných školách. Do vzorku navštívených škol byly zahrnuty také školy, u nichž byly při realizaci maturitní zkoušky v předchozím období identifikovány problémy. V průběhu kontrol byly zjištěny nedostatky v 18 školách. K porušení právních předpisů došlo nejčastěji v personálním zajištění zkoušek a v hodnocení zkoušek (5 škol). Dále byly porušeny předpisy v organizaci zkoušky, ve stanovení a zveřejnění obsahu zkoušek (4 školy) a v řádném vedení dokumentace ke zkoušce (3 školy). K porušení stanovení termínů zkoušky, skladby zkušebních předmětů a forem zkoušky a zabezpečení dokumentace zkoušky došlo v jedné škole.

Podle informací ředitelů škol se náklady na maturitní zkoušky v přepočtu na jednoho žáka pohybují podobně jako v předchozím školním roce kolem 400 Kč. Obdobná je i jejich struktura, asi 70 % tvoří náklady na odměny předsedům maturitních komisí a náklady na tisk dokumentů.

Podle údajů Centra pro zjišťování výsledků vzdělávání nesložilo maturitní zkoušku v jarním a podzimním zkušebním období 2013 celkem 12,3 % žáků oborů odborného vzdělávání. Nejúspěšnější byli žáci lyceí (neúspěšnost pouze 2,7 %). Na druhé straně nejméně úspěšní byli žáci nástavbového studia, z nichž 23,8 % maturitní zkoušku nesložilo. Vysoká neúspěšnost byla zaznamenána u žáků středních odborných škol s odborným výcvikem L/0 (19,4 %), středních odborných škol zemědělských (16 %) a zdravotnických (13,4 %). Při porovnání společné části a profilové části je zřejmé, že neúspěšnost ve společné části je mnohem vyšší než v části profilové.

Z předmětů maturitní zkoušky byla pro žáky nejtěžší matematika. V nástavbovém studiu ji nezvládlo 29,7 % žáků a ve zdravotnických školách dokonce 34,6 % žáků. Maturitní zkoušku z matematiky nesložila také čtvrtina žáků škol s hotelovým a podnikatelským zaměřením, neúspěšný byl podobný podíl žáků ve školách s pedagogickým a humanitním zaměřením. Na druhé straně maturitní zkoušku z matematiky dobře zvládali žáci lyceí a technických škol.

Méně problematická byla pro žáky maturitní zkouška z cizího jazyka. Nesložilo ji 13,1 % žáků nástavbového studia a 8 % žáků středních odborných škol s odborným výcvikem. Nejméně neúspěšných bylo mezi žáky lyceí, ekonomických a technických škol.

Ještě méně žáků bylo neúspěšných v maturitní zkoušce z českého jazyka. Při porovnání druhů odborných škol byl nejvyšší podíl neúspěšných opět mezi žáky nástavbového studia a středních odborných škol s odborným výcvikem, naopak nejvíce úspěšní byli žáci lyceí a ekonomických škol.

Nepříjemné je zjištění, že 8,4 % z přihlášených žáků nekonalo maturitní zkoušku ani v jarním ani v podzimním zkušebním termínu. Hlavními důvody jsou opakování ročníku a předčasné ukončení studia.

Tabulka 5 Neúspěšnost u maturitní zkoušky – jarní a podzimní zkušební termín 2013 (v %)

	maturitní zkouška celkem	společná část	profilová část	český jazyk*	matematika*	cizí jazyk*
Lyceum	2,7	2,0	1,3	0,6	2,9	0,8
SOŠ ekonomické	6,5	5,3	2,5	2,0	11,1	1,8
SOŠ hotelové a podnikatelské	11,0	9,7	3,4	3,6	25,0	3,6
SOŠ pedagogické a humanitní	9,8	9,4	2,3	2,8	25,8	4,7
SOŠ technické	9,1	7,2	3,7	2,7	7,6	2,5
SOŠ umělecké	7,8	7,4	3,0	2,8	18,4	5,2
SOŠ zdravotnické	13,4	12,7	2,9	3,2	34,6	5,7
SOŠ zemědělské	16,0	14,9	2,6	3,7	20,3	7,3
SOŠ s odborným výcvikem L/0	19,4	18,0	4,1	6,0	23,3	8,0
Nástavbové studium	23,8	22,9	4,3	6,8	29,7	13,1

* Neúspěšnost ve společné části.

Zdroj: Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání

4.11 Jednotná závěrečná zkouška

Závěrečné zkoušky v oborech vzdělání poskytujících střední vzdělání s výučním listem probíhaly ve školním roce 2012/2013 ve většině škol alespoň v některé z povinných zkoušek podle jednotného zadání – u oborů kategorie H v 86 % škol a u oborů kategorie E v 77 % škol. Oproti školnímu roku 2011/2012 došlo k 5% nárůstu podílu škol s obory kategorie H a 16% nárůstu podílu škol s obory kategorie E, které zavedly jednotnou závěrečnou zkoušku. Jednotná zadání připravil ve spolupráci s pedagogy, zástupci zaměstnavatelů, Hospodářské komory ČR a s odborníky z praxe Národní ústav pro vzdělávání. Realizace závěrečných zkoušek podle jednotného zadání není povinná, přesto se k ní připojuje stále více středních škol poskytujících střední vzdělání s výučním listem. Podle informací Národního ústavu pro vzdělávání skládalo v tomto školním roce závěrečnou zkoušku podle jednotného zadání celkem 27 805 žáků, což je o 2 815 žáků více než ve školním roce 2011/2012.

Sjednocení závěrečné zkoušky se na rozdíl od zkoušky maturitní netýká všeobecně vzdělávacích předmětů, ale odborného obsahu. Novým prvkem závěrečných zkoušek jsou samostatné odborné práce, které představují velmi dobrou přípravu na praxi.

Po přípravném období ČŠI doporučuje povinné zavedení nové závěrečné zkoušky pro všechny školy, které vyučují učební obory. Stane se tak zřejmě od školního roku 2014/2015. Jednotné závěrečné zkoušky přispívají ke srovnatelnosti výsledků v různých školách, zvyšují prestiž oborů s výučním listem, přispívají k intenzivnější spolupráci se zaměstnavateli.

Česká školní inspekce provedla kontrolu přípravy a průběhu závěrečných zkoušek v 10 školách. Nedostatky byly zjištěny ve 2 školách ve stanovení a zveřejnění obsahu zkoušky a ve vedení dokumentace o zkoušce.

5 Spolupráce se zaměstnavateli a profesními svazy

Pro rozvoj středního odborného vzdělávání je nepochybně potřebná spolupráce škol se zaměstnavateli, která nabývá na různé intenzitě v závislosti na oboru vzdělání, potenciální blízkosti vhodného zaměstnavatele a v neposlední řadě na zájmu obou stran o spolupráci. Nejčastější formou spolupráce ve školním roce 2012/2013, kterou uvedlo 87,4 % oborů, byly exkurze u zaměstnavatele. Stáže u zaměstnavatele probíhaly v necelé třetině oborů. Nejvýznamnější formou spolupráce je možnost absolvovat praktické vyučování u zaměstnavatele. Část praktického vyučování je zajištěna u zaměstnavatele u dvou třetin oborů, celé praktické vyučování probíhalo u zaměstnavatele přibližně v desetině oborů.

Se zaměstnavateli spolupracují také učitelé odborných předmětů a učitelé praktického vyučování. Učitelé se v největší míře účastní exkurzí u zaměstnavatelů (83,3 %). Více než polovina učitelů (56 %) se zdokonaluje ve svých oborech absolvováním školení u zaměstnavatelů, necelá třetina učitelů se účastní odborných stáží.

Velký význam má také spolupráce s profesními svazy (Hospodářská komora ČR, Agrární komora ČR apod.). Spolupráci s těmito institucemi má navázanou necelých 60 % oborů. Jedná se zejména o poskytování informací z trhu práce, vzdělávací aktivity (přednášky a semináře) a pořádání soutěží v odborných dovednostech. V menší míře profesní svazy zprostředkovávají spolupráci se zaměstnavateli v regionu a poskytují poradenskou činnost pro žáky a absolventy.

Existují nejrůznější společné projekty škol, profesních svazů, zaměstnavatelů a samostatné iniciativy firem a společností podporující zájem o odborné vzdělávání, zejména o technické obory. Chybí však společná vůle všech zainteresovaných stran a shoda v dalších krocích. V následujících letech bude nutné sladit rozdílné představy zaměstnavatelů a odborných škol o znalostech a dovednostech absolventů. Jedině intenzivnější a efektivnější spolupráce mezi oběma stranami může zlepšit úroveň absolventů a zjednodušit jejich vstup do pracovního života. Potřeba podpory a dalšího prohlubování spolupráce škol, zaměstnavatelů a poboček Úřadu práce ČR s cílem zkvalitnit úroveň odborného vzdělávání je také zmíněna v již výše uvedeném dokumentu MŠMT o opatřeních na podporu odborného vzdělávání.

Jednou z možností, jak ve větší míře propojit školní a praktické prostředí, je kooperativní systém, který je možno definovat jako systematické propojení teoretické výuky ve školách a praktické profesní přípravy ve firmách, čímž je zabezpečena vysoká efektivita vzdělávání. Charakteristickým znakem je získání profesních zkušeností spojené se zprostředkováním znalostí a dovedností. Žák se vzdělává ve stejných podmínkách, v jakých bude později pracovat.

6 Příprava na trh práce

Zatímco před rokem 1989 bylo odborné vzdělávání založené na přípravě pro zaručené a stabilní zaměstnání, po roce 1989 připravuje na nejistý a nestabilní trh práce, což s sebou nese jistá rizika.

Žáci, kteří ukončují povinnou školní docházku a rozhodli se pro odborné vzdělávání, si mohou vybírat z velkého množství oborů. Při svém rozhodování žáci málo zohledňují možnosti uplatnění ve vybraném oboru. Situaci na trhu práce střední odborné školy sledují, konkrétně výchovní poradci. Spolupráce výchovných poradců se zaměstnavateli probíhala v 55,1 % oborů středních odborných škol. V 81,4 % oborů středních odborných škol jsou žáci seznamováni se situací na trhu práce, částečně informováni jsou v 18,2 % oborů.

Cílem vzdělávacích dokumentů na různých úrovních je v co největší míře sladit vzdělávací programy škol a potřeby trhu práce. K úplnému souladu nemůže dojít kvůli nejistému a nestabilnímu trhu práce, na kterém mohou být žáci požadovaných profesí k dispozici se zpožděním tří až čtyř let a v té době již může mít pracovní trh požadavky na jiné profese. Dalším důvodem je nízká atraktivita některých oborů, o jejichž absolventy není na trhu práce dlouhodobější zájem. Tyto obory by měli zřizovatelé (tedy převážně kraje) utlumovat.

Situace je pro mnohé absolventy středních odborných škol složitá také v tom, že zaměstnavatelé požadují u zájemců o pracovní místo několikaletou praxi. Z tohoto pohledu jsou absolventi ve velké nevýhodě. K řešení této situace významně napomáhá partnerství středních škol a zaměstnavatelů, případně profesních svazů. Spolupráce škol a zaměstnavatelů by se měla intenzivněji rozvíjet zejména v praktickém vyučování po celou dobu vzdělávání. Kontakt žáků s reálným pracovním prostředím rozvíjí jejich obecný odborný základ získaný ve škole. Je potřeba probudit zájem zaměstnavatelů o žáky v odborném vzdělávání a přesvědčit je, že investice do vzdělání budoucích zaměstnanců je pro jejich další rozvoj nepostradatelná.

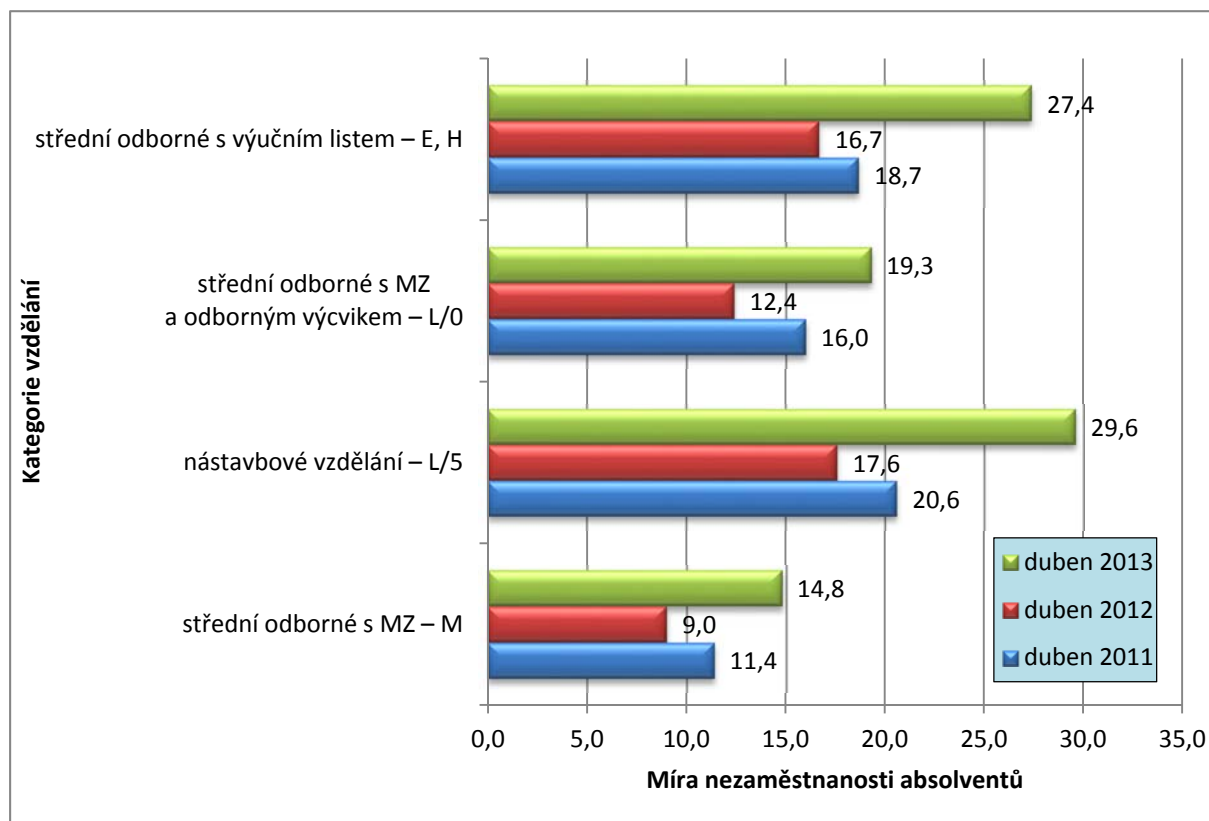
7 Nezaměstnanost absolventů

Situace na trhu práce z pohledu uplatnění absolventů středního odborného vzdělávání není v posledních letech dobrá. Na tomto nepříznivém stavu má podíl hospodářská krize, stagnující ekonomika a obavy zaměstnavatelů z budoucího hospodářského vývoje. Jistý vliv může mít také neochota zaměstnavatelů přijímat absolventy bez praxe.

Důležitým ukazatelem uplatnitelnosti absolventů je míra nezaměstnanosti, která udává, kolik procent absolventů zůstalo bez zaměstnání a přihlásilo se do evidence na úřadech práce. Zjišťuje se zpravidla dubnová a zářijová hodnota. V období letních prázdnin přichází na trh práce velké množství čerstvých absolventů. To je důvodem, proč je zářijová míra nezaměstnanosti absolventů vyšší než dubnová. Dubnová hodnota lépe vypovídá o situaci absolventů na trhu práce, protože trh měl dostatek času absorbovat vlnu čerstvých absolventů škol.

V následujícím grafu jsou znázorněny míry nezaměstnanosti absolventů v kategoriích středního odborného vzdělání v letech 2011–2013. Při pohledu na dubnové hodnoty míry nezaměstnanosti čerstvých absolventů je patrné, že po mírném zlepšení v roce 2012 se situace v roce 2013 prudce zhoršila. Absolventi evidovaní na úřadech práce od září 2012 nenacházejí ve velké míře ani po osmi měsících pracovní uplatnění a zůstávají nezaměstnanými.

Graf 7 Míra nezaměstnanosti absolventů středního odborného vzdělávání (v %)

Zdroj: Národní ústav pro vzdělávání

Obecně v celém vzdělávání platí, že čím je vyšší dosažená úroveň vzdělání absolventů, tím snadněji nacházejí zaměstnání. Až na určité výjimky to platí i pro střední odborné vzdělávání. Uplatnitelnost na trhu práce závisí i na oboru, který absolvent vystudoval. Ve všech sledovaných letech byl nejvyšší podíl nezaměstnaných absolventů nástavbového vzdělávání, v roce 2013 dosáhla jejich míra nezaměstnanosti 29,6 % (oproti předchozímu roku se zvýšila o 12 %). Bohužel se nenaplnil předpoklad, že nástavby zvýší uplatnitelnost absolventů na trhu práce. Tradičně vysoká je míra nezaměstnanosti u absolventů středního vzdělání s výučním listem, která po nárůstu o 10,7 % oproti předchozímu roku činila v roce 2013 již 27,4 %. K významnému nárůstu došlo také u absolventů středního odborného vzdělání s maturitou a odborným výcvikem (o 6,9 %). Situace se rovněž zhoršila i pro absolventy středního vzdělání s maturitní zkouškou, jejichž podíl v řadách nezaměstnaných vzrostl z 9 % v roce 2012 na 14,8 % v roce 2013.

Tabulka 6 Nezaměstnanost absolventů středního odborného vzdělání s výučním listem (kategorie H) podle oborů (v %)

Obory kategorie H*	2011	2012	2013
Zedník	22,2	21,8	43,0
Prodavač	19,9	19,1	41,5
Tesař	27,5	21,0	34,3
Zahradník	16,9	24,1	32,8
Cukrář	21,0	20,6	32,1
Kuchař-číšník	20,1	17,8	29,2
Truhlář	21,7	15,7	27,6
Kadeřník	16,4	16,5	25,0
Instalatér	19,0	19,0	24,1
Aranžér	15,2	14,6	23,9
Mechanik opravář motorových vozidel	15,7	13,9	22,2
Elektromechanik pro zařízení a přístroje	10,3	11,6	21,3
Autoelektrikář	12,1	14,3	20,2
Strojní mechanik	11,1	11,6	19,8
Elektrikář – silnoproud	13,6	9,8	19,5
Elektrikář	13,4	11,3	19,2
Opravář zemědělských strojů	13,0	10,8	17,4
Karosář	16,8	17,8	17,1
Obráběč kovů	8,5	5,9	15,8
Nástrojař	9,5	4,0	11,8
Celkem – všechny obory kategorie H	17,1	15,1	26,2

* Uvedeny obory s více než 100 absolventy.

Zdroj: Národní ústav pro vzdělávání

Obecně nepříznivá situace v zaměstnanosti absolventů učebních oborů spojená s dopady hospodářské krize se projevila ve vyšší míře nezaměstnanosti. Výrazný je nárůst míry nezaměstnanosti v roce 2013. U učebních oborů (kategorie H) byla vykázána vysoká nezaměstnanost v oborech Zedník, Prodavač, Tesař, Zahradník, Cukrář a Kuchař - číšník. Naopak nižší podíl nezaměstnaných byl mezi absolventy oborů Nástrojař, Obráběč kovů, Karosář a Opravář zemědělských strojů.

Tabulka 7 Nezaměstnanost absolventů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem podle oborů (v %)

Obory kategorie L/0*	2011	2012	2013
Obchodník	21,0	15,9	30,5
Kosmetické služby	21,9	18,3	28,4
Autotronik	14,5	13,6	23,1
Gastronomie	19,4	18,5	21,5
Mechanik instalatérských a elektrotechnických zařízení	10,2	15,9	20,7
Mechanik elektrotechnik	14,1	10,3	16,0
Reprodukční grafik pro média	16,4	12,2	15,1
Mechanik strojů a zařízení	11,5	8,1	15,0
Mechanik seřizovač	7,3	4,8	11,4
Celkem – všechny obory kategorie L/0	16,0	12,4	19,3

* Uvedeny obory s více než 100 absolventy.

Zdroj: Národní ústav pro vzdělávání

Vyšší nezaměstnanost absolventů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem byla v oborech Obchodník, Kosmetické služby, Autotronik, Gastronomie a Mechanik instalatérských a elektrotechnických zařízení.

Tabulka 8 Nezaměstnanost absolventů nástavbového studia podle oborů (v %)

Obory kategorie L/5*	2011	2012	2013
Podnikání	22,0	18,8	32,0
Gastronomie	19,4	16,2	28,9
Nábytkářská a dřevařská výroba	31,4	12,9	27,4
Logistické a finanční služby	15,1	17,9	25,7
Provozní technika	15,8	12,1	16,5
Provozní elektrotechnika	10,4	12,1	12,0
Celkem – všechny obory kategorie L/5	20,6	17,6	29,6

* Uvedeny obory s více než 100 absolventy.

Zdroj: Národní ústav pro vzdělávání

Absolventi nástavbového studia mají společně s absolventy učebních oborů dlouhodobě vyšší nezaměstnanost. Nadprůměrná nezaměstnanost byla zaznamenána v oboru Podnikání, který má mnohonásobně více absolventů než ostatní obory. Vyšší nezaměstnanost měli dále absolventi oborů Gastronomie, Nábytkářská a dřevařská výroba, Logistické a finanční služby.

Tabulka 9 Nezaměstnanost absolventů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou podle oborů (v %)

Obory kategorie M*	2011	2012	2013
Agropodnikání	19,8	13,7	24,1
Mechanizace a služby	13,6	9,1	24,0
Ekonomika a podnikání	14,0	14,3	22,0
Zahradnictví	12,4	11,4	21,4
Ekologie a životní prostředí	17,0	8,5	20,4
Sociální činnost	14,3	12,0	18,8
Bezpečnostně právní činnost	15,6	11,9	18,7
Veřejnosprávní činnost	13,0	9,8	18,0
Elektrotechnika	9,6	8,9	17,4
Veterinářství	10,8	10,1	17,3
Logistické a finanční služby	15,1	17,1	17,1
Provoz a ekonomika dopravy	12,5	13,4	16,6
Hotelnictví	13,2	11,9	16,5
Dopravní prostředky	11,0	13,5	16,4
Aplikovaná chemie	8,8	4,6	15,3
Lesnictví	9,3	6,3	14,8
Obchodní akademie	11,0	8,4	13,7
Grafický design	13,6	6,2	13,5
Stavebnictví	12,4	7,2	13,0
Přírodovědné lyceum	9,9	8,7	13,0
Cestovní ruch	10,9	5,7	12,4
Strojírenství	9,9	6,5	12,2
Zdravotnický asistent	8,4	7,2	10,7
Informační technologie	11,1	9,3	10,2
Technické lyceum	7,7	6,5	9,3
Ekonomické lyceum	6,7	3,8	8,9
Zdravotnické lyceum	8,1	5,6	8,6
Pedagogické lyceum	6,7	5,7	7,6
Předškolní a mimoškolní pedagogika	4,2	4,1	7,3
Celkem – všechny obory kategorie M	11,4	9,0	14,8

* Uvedeny obory s více než 200 absolventy.

Zdroj: Národní ústav pro vzdělávání

Nejnižší nezaměstnanost mají dlouhodobě absolventi středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou, přesto i zde jako v celém segmentu středního vzdělávání došlo k nárůstu míry nezaměstnanosti absolventů v roce 2013. Vysoká míra nezaměstnanosti byla vykázána v oborech zemědělských: Agropodnikání, Mechanizace a služby, Zahradnictví a dále v oborech Ekonomika a podnikání, Ekologie a životní prostředí, Sociální činnost, Bezpečnostně právní činnost a Veřejnosprávní činnost. Na druhé straně méně nezaměstnaných absolventů bylo z oborů Předškolní a mimoškolní pedagogika, Lyceum – pedagogické, zdravotnické, ekonomické a technické, dále z oborů Informační technologie a Zdravotnický asistent.

8 Závěry

Doporučení

- Optimalizovat vysoký počet rámcových vzdělávacích programů pro odborné vzdělávání do odvětvové struktury, jejich obsah vnitřně upravit a navázat na Národní soustavu kvalifikací.
- Provázat systém počátečního a dalšího vzdělávání s využitím volných kapacit škol pro vzdělávání dospělých.
- Zjednodušit prostupnost mezi programy počátečního a dalšího vzdělávání, zvýšit jejich kompatibilitu a relevanci vzhledem ke kvalifikačním požadavkům trhu práce.
- Vytvářet strategická partnerství středních škol, zaměstnavatelů a dalších klíčových aktérů (základní školy, Hospodářská komora ČR, regionální rady regionů soudržnosti, poradenská zařízení, NNO, výzkumné instituce apod.) v oblastech zvyšování zájmu o odborné vzdělávání, zaměstnávání absolventů, v inovacích vzdělávacích programů, v praktickém vyučování, při realizaci profilové části maturitní zkoušky a jednotné závěrečné zkoušky.
- Zaměřit se na zkvalitnění vzdělávání žáků v klíčových kompetencích, včetně rozvoje základních gramotností, a na podporu nadání a talentu, zvláště pak v oblastech spadajících pod koncept STEM.
- Přizpůsobovat oborovou strukturu potřebám trhu práce – reagovat na vysokou míru nezaměstnanosti u některých oborů, které dlouhodobě neodpovídají regionální poptávce trhu práce.
- Podporovat strukturu příbuzných oborů ve vzdělávací nabídce jednotlivých škol pro efektivní využití jejich personálních a materiálních podmínek.
- Posílit kapacitu a kvalitu kariérního poradenství ve školách.

Pozitivní zjištění ve středním odborném vzdělávání

- Rozvíjení partnerské spolupráce se zaměstnavateli, profesními svazy a veřejnou správou.
- Školy s dostatečně širokou nabídkou příbuzných oborů umožňují žákům prostupnost mezi vyučovanými obory vzdělání.
- Úspěšný přechod na nový model maturitní zkoušky a příznivé přijetí závěrečné zkoušky podle jednotného zadání ze strany středních škol s odbornými obory.
- Zahraniční stáže a pobyty vedly ke zlepšení úrovně cizího jazyka a také k rozšiřování odborných znalostí a dovedností.
- Zlepšení podmínek vzdělávání díky realizaci různorodých projektů.
- Účast učitelů odborných předmětů a učitelů praktického vyučování na dalším vzdělávání.
- Využívání kapacit škol pro další vzdělávání.

Negativní zjištění ve středním odborném vzdělávání

- Mezi školními roky 2003/2004–2012/2013 činil úbytek počtu žáků ve středním vzdělávání 18,4 %, ve středních školách s odbornými obory 21,6 % a v gymnáziích 8,6 %.
- Vysoký podíl nesouladu ŠVP s RVP v oborech odborného vzdělávání.
- Nedokončená optimalizace středních škol s obory odborného vzdělávání, stále přetrvává přebytek nabídky studijních míst nad poptávkou, oborová struktura neodpovídá požadavkům trhu práce.
- Problematika nástavbového studia – vysoká neúspěšnost žáků v maturitní zkoušce, vysoká nezaměstnanost absolventů.
- Ekonomická náročnost vzdělávání migrujících žáků a žáků s nižšími studijními předpoklady (opakování ročníků, opakované nástupy do různých oborů vzdělání, přestupy do nižších ročníků v jiných školách).
- Ke vzdělávání v maturitních oborech vzdělání jsou přijímáni uchazeči, kteří nemají odpovídající studijní předpoklady. Školy s maturitními obory nereagují na nižší studijní předpoklady uchazečů a z ekonomických důvodů je přijímají.
- Absence žáků a její vliv na školní neúspěšnost (negativní dopad na úroveň osvojených vědomostí a dovedností), zejména v učebních oborech.
- Problémy v řízení škol a vedení pracovníků u některých velkých, oborově nesourodých subjektů, ve kterých vzdělávání probíhá na několika různých místech (občas i v různých městech), mohou vést ke zhoršení podmínek vzdělávání.

Střední odborné vzdělávání prošlo za uplynulých více než dvacet let dramatickým vývojem (zvýšený zájem o maturitní studium, zavedení nových oborů vzdělání, modernizace obsahu odborného vzdělávání). Vzhledem k nepříznivé demografické situaci se zřizovatelé škol snaží optimalizovat počty oborů i škol. Nevyužité kapacity středních odborných škol by měly být ve větší míře využívány k dalšímu vzdělávání.

Jednotlivé kraje jako nejčastější zřizovatelé středních odborných škol by měly přistupovat k jejich optimalizaci s určitou opatrností, vzít v úvahu nabídku oborů vzdělání vzhledem k dlouhodobější poptávce na trhu práce, jedinečnost oboru v regionu atd. Dobře promyšlená optimalizace sítě škol by neměla být postavena na krátkodobé finanční úspoře, ale měla by žákům přinést pokud možno co nejlepší podmínky pro vzdělávání.

Střední školy s odbornými obory by měly ve větší míře kooperovat se zaměstnavateli a profesními svazy při zajištění praktického vyučování a uplatnění absolventů na pracovním trhu. Vzdělávací systém nedokáže dostatečně rychle reagovat na změny na trhu práce, také příchod ekonomické krize potvrdil, že nelze přizpůsobovat vzdělávací nabídku a směřovat žáky do konkrétních oborů podle aktuálních potřeb trhu práce. Efektivní je sbližovat nabídku oborů vzdělání s dlouhodobějšími potřebami trhu práce v jednotlivých krajích. Přitom je vhodné reagovat na vysokou míru nezaměstnanosti absolventů některých oborů, které dlouhodobě neodpovídají regionální pracovní poptávce.

Seznam zkratk

ČŠI	Česká školní inspekce
DVPP	další vzdělávání pedagogických pracovníků
ESF	Evropský sociální fond
ICT	informační a komunikační technologie
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MZ	maturitní zkouška
NNO	nestátní nezisková organizace
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
RVP	rámcový vzdělávací program
SOŠ	střední odborná škola
SOV	střední odborné vzdělávání
STEM	vzdělávání v oborech přírodní vědy, technika, technologie a matematika
SVP	speciální vzdělávací potřeby
SŠ	střední škola
ŠVP	školní vzdělávací program

Kategorie dosaženého vzdělání ve středním odborném školství

C	praktická škola jednoletá, dvouletá
J	obory vzdělání poskytující střední vzdělání (bez výučního listu a maturitní zkoušky)
E	dvouleté a tříleté obory vzdělání poskytující střední vzdělání s výučním listem (určené hlavně pro žáky se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním)
H	obory vzdělání poskytující střední vzdělání s výučním listem
L/0	obory vzdělání poskytující střední vzdělání s maturitní zkouškou, u kterých je součástí vzdělávání i odborný výcvik
L/5	obory vzdělání nástavbového studia poskytující střední vzdělání s maturitní zkouškou
M	obory vzdělání poskytující střední vzdělání s maturitní zkouškou